

Bloei en neergang van de (letterkundige) neerlandistiek

1. Inleiding

Over de universitaire neerlandistiek worden dezer dagen onheilsberichten verspreid. Het gaat niet goed met het vakspecialisme: dalende studentenaantallen, afschaffing van de bachelorstudie Nederlands aan de Vrije Universiteit Amsterdam, inkrimping van de personeelsbezetting, enz. Ook over het schoolvak Nederlands en bij uitbreiding het taalonderwijs en de geesteswetenschappen in Nederland en Vlaanderen maakt men zich terecht zorgen. In mijn betoog sta ik stil bij die onheilsboodschap, maar tegelijk belicht ik de bijzondere rijkdom en zelfs de bloei van de wetenschappelijke studie van de Nederlandse taal- en letterkunde. Het vakgebied kijkt nieuwe uitdagingen in de ogen – tijd voor bezinning en bijgestelde perspectieven. Het pas opgerichte Vlaams Platform voor de Neerlandistiek komt ter sprake, naast enkele andere institutionele realisaties (Nederlandse Raad voor de Neerlandistiek) die de studie van de Nederlandse taal en letteren in de meest gunstige zin weer op de kaart zetten. Ook de internationale (letterkundige) neerlandistiek is een onderwerp van gesprek. Het verhaal belicht pijnpunten maar dus ook (on)verkennde mogelijkheden voor het vakgebied.

2. Uitdagingen

Over de neergang en bloei van de (letterkundige) neerlandistiek heeft spreker al vaker gepubliceerd. Enkele aandachtspunten zijn onder meer geformuleerd op *Neerlandistiek.nl*. Aspecten die in deze bijdrage aan bod komen, zijn onderwerp van gesprek.

De universitaire studie van het Nederlands in het moedertaalgebied bevindt zich al langer in een pijnlijke kramp. Het aantal eerste-generatiestudenten daalt zienderogen. Tijdens het colloquium van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (KU Leuven) was eind augustus 2018 sprake van alarmerende berichten over een spectaculaire terugval. Op dat moment hadden zich aan de Amsterdamse Vrije Universiteit welgeteld zes studenten ingeschreven voor een studie Neerlandistiek. Nog nooit regi-

streerden aan Nederlandse universiteiten zo weinig studenten voor een opleiding Nederlands.

Vakspecialisten beraden zich al langer over de uitdagingen van het vakgebied en de wijze waarop het academisch onderwijs beter kan worden georganiseerd. Het aantal bijdragen waarin docenten zich beraden over en adviezen formuleren voor de toekomst van de neerlandistiek is nauwelijks bij te houden. Collega's houden vurige pleidooien voor een vergelijkende neerlandistiek, de studie van de Nederlandse taal- en letterkunde in een multidisciplinair verband. Andere letterkundigen houden halstarvig vast aan wat zij beschouwen als de essentie van hun domein: de analyse van literaire teksten die in het Nederlands zijn geproduceerd.

Met de close-reading van literatuur is het overigens pover gesteld. Een aflevering van het vakspecialistische *Tijdschrift voor de Nederlandse Taal- en Letterkunde* (2018/2) is onlangs integraal gewijd aan dat institutionele metadiscours: hoe moet het nu in godsnaam verder? Zullen we voortaan Culturele Studies aanbieden met af en toe – dus veeleer sporadisch en bij wijze van casuïstiek – aandacht voor het Nederlands en de literaire productie? Is de neerlandistiek voor de hedendaagse student in Nederland en Vlaanderen een nieuw exotisme? Is zij een specialisme dat alleen in een vergelijkend en transnationaal perspectief in stand kan worden gehouden?

Sommigen beweren dat de kramp veeleer in ons hoofd zit. Anderen zeggen dat de neerwaartse trend deel uitmaakt van een golfbeweging en het over een paar jaar wel weer beter gaat. Studenten kiezen vandaag naar verluidt pragmatischer. Zij willen na vier jaar universitaire studie een diploma “waarmee je meteen iets kunt aanvangen”. Waarom zou je Nederlands studeren wanneer je die taal al behoorlijk spreekt? Waarom tijd investeren in onderzoek naar de Nederlandstalige literatuur als je in het middelbaar onderwijs al enkele titels hebt gelezen?

3. Prediken in de woestijn

Vakgenoten beraden zich over een meer attractieve opleiding. Misschien moeten neerlandici meer samenwerken met collega's in de filmstudie en/of in de kunst-, muziek- en theaterwetenschappen. Mogelijk moeten de muren worden geslecht met andere onderzoekstradities en vakwetenschappelijke disciplines. Kwatongen vragen zich vervolgens af in hoeverre nog sprake is van neerlandistiek. Vraag is natuurlijk of het vakgebied zich kan handhaven zoals het pakweg twintig jaar geleden bestond. In een multiculturele en meertalige context, en dus meer dan in de versmalde en vaak academisch modieuze Engelstalige context. In een maatschappij waarin beeldcultuur, digitale fora, cultuuroverdracht en migratie almaar meer een bepalende rol spelen, moet het studiegebied om evidente redenen een metamorfose ondergaan.

Ik stelde al eerder dat de hedendaagse neerlandistiek per definitie internationaal is en in multiperspectief moet worden opgevat. Indien dat niet het geval is, wordt zij zoals vandaag gereduceerd tot een “tijdverdrijf voor enk'le fijne luiden” en almaar minder urgent. Een zelfreflexief discours, gericht op het verwerven van competenties zoals ‘kritisch vernuft’, ‘taalbewustzijn’ en ‘burgerschap’, is dan hoogstens een vorm van prediken in de woestijn.

4. Internationaal perspectief

De studie van het Nederlands kan alleen wervend zijn indien ze wordt ondernomen met oog voor culturele diversiteit en meertaligheid, als deel van ‘*Global Studies*’ en met een betrokken kijk op de wereld, met aandacht voor maatschappelijke en culturele contexten vandaag. De wereld van vandaag is nu eenmaal een andere dan de wereld van gisteren. Indien de contextuele en panoramische inbedding en het internationale karakter van het vakgebied niet worden onderstreept en in de opleiding verdisconteerd, maken wij het in de nabije toekomst wellicht zelf overbodig. Misschien moet de opleiding voortaan anders worden aangeduid. De term ‘neerlandistiek’ dekt niet meer de lading die ze vandaag kan bestrijken en de invulling spoort niet langer met de nieuwe uitdagingen. Het debat kan beter daarover gaan.

Ik krijg het moeizaam gezegd omdat het niet van harte is, maar doe het toch maar: met eerstejaarscolleges over *Max Havelaar* en *Het verdriet van België* zullen we het vakgebied niet redden. Het belang van die – wat mij betreft noodzakelijke – tekststudie kan pas later in de opleiding de nodige relevantie krijgen, wanneer studenten voldoende achtergrondkennis hebben en de nodige vaardigheden hebben verworven. Nieuwe zielen winnen kan naar mijn oordeel alleen maar door de plaats van het Nederlands en de literatuur te verkennen in de wereld van vandaag en door aan te sluiten bij wat studenten vandaag boeit. En niet meer wat docenten van vandaag in hun studententijd kon prikkelen. Een louter tekstgerichte of uitsluitend op het taalgebied gerichte aanpak van literatuur, hoort daar in eerste instantie niet (meer) bij. Hoe de Nederlandse literatuur in het verleden en het heden functioneert in internationaal en interdisciplinair perspectief des te meer.